Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Sciences

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 6, Sayı: 41, Ekim 2019, s. 435-450

ISSN: 2149-0821 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/SOBIDER.32640>

Sebile DURSUN

Bursa Uludağ Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Anabilim Dalı, Yüksek

Lisans Öğrencisi, pskdan.sdursun@gmail.com

Doç.Dr. Nagihan OĞUZ DURAN

Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Rehberlik ve

Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, noguzduran@hotmail.com

TÜRK ÜNİVERSİTELERİNDEKİ AHISKALI ÖĞRENCİLERİN PSİKOLOJİK DAYANIKLIK DÜZEYLERİNİN BAZI DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Özet

Bu araştırmanın amacı Türkiye’de yükseköğretime devam eden Ahıskalı öğrencilerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin çeşitli demografik değişkenler açısından incelenmesidir. Bu amaçla Türkiye’nin 33 ayrı devlet üniversitesinden toplam 393 öğrenciden veri toplanmıştır. Verilerin toplanmasında Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği (PDÖ) ve Demografik Bilgi Formu kullanılmıştır. Daha önce Türkçeye uyarlaması yapılmış olan PDÖ’nün Ahıskalı üniversite öğrencileri için herhangi bir çalışmada kullanılmamış olması nedeniyle, araştırmada ilk olarak PDÖ’nün geçerlik ve güvenirliği incelenmiş ve ölçeğin Ahıskalı öğrenciler için kullanılması uygun bulunmuştur. Ardından bir dizi bağımsız örneklem t-testi, tek yönlü varyans analizi ve Pearson Momentler Çarpımı Korelasyonu uygulanmıştır. Sonuç olarak, PDÖ toplam ve alt ölçek puanları bakımından cinsiyete göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Ailesi Türkiye’de yaşayanların PDÖ toplam, kontrol ve meydan okuma puanları ailesi diğer ülkelerde yaşayanlardan; Türkiye’deki eğitimlerine ilkökul düzeyinde başlayanların PDÖ toplam, kontrol ve meydan okuma puanları ise yükseköğretimde başlayanlardan anlamlı düzeyde daha yüksek hesaplanmıştır. Türkiye’de yaşama süresi ile PDÖ toplam ve alt ölçek puanları arasında ise anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Ahıska Türkleri, Psikolojik Dayanıklılık, Geçerlik, Güvenirlik,

INVESTIGATION OF HARDINESS LEVELS OF AHISKA STUDENTS AT TURKISH UNIVERSITIES IN REGARD TO VARIOUS DEMOGRAPHIC VARIABLES

Abstract

The purpose of the present study was to examine hardiness levels of Ahıska students attending at Turkish universities in regard to various demographic variables. With this purpose, data were collected from a total of 393 students from 33 separate state founded Turkish universities. The Hardiness Scale (HS) and the Demographic Information Sheet were used for data collection. Since the HS, which was previously adapted to Turkish, was not used in any study for Ahıska students, the validity and reliability of the HS were examined in the study, and the scale was found appropriate to use for Ahıska students. Then, a series of independent samples t-tests, analyses of variance, and Pearson Product-Moment Correlation were applied. As a result, there was no significant difference in HS total and subscale scores in terms of gender. HS total, control, and challenge scores were significantly higher for students whose families are living at Turkey, than whose families are living in other countries. HS total, control, and challenge scores of students began education from elementary school in Turkey, were significantly higher than scores of students began education from higher education. There were no significant relationship between the duration of residence at Turkey and the HS total and subscale scores.

Keywords: Ahıska Turks, Hardiness, Validity, Reliability

GİRİŞ

Ahıska Türklerinin kim olduklarına dair çeşitli araştırmalar yapılmış ve görüşler ortaya atılmıştır. Ancak bu görüşler araştırmacıların bakış açılarına, Ahıska Türklerinin tarihsel gerçeklerini algılama ve bu gerçekleri özümseyerek yazıya dökme tarzlarına göre değişiklik gösteregelmiştir (Aydingün, 2014). Ahıska Türkleri, günümüzde dağınık bir halde ondan fazla ülkede (Rusya, Azerbaycan, Türkiye, ABD, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan. vb.) yaşayan, anavatanı Osmanlı toprağı ve dili Türkçe olan bir millettir.

Ahıska Türklerinin sürgün ve göçebe hayatı 1828-1829 tarihleri arasında Osmanlı ve Rusya arasında yapılan savaş ile başlamıştır. Bu savaşta Ahıska bölgesinin Ruslara bırakılması ile Ahıska Türkleri için baskılar altında ve sıkıntılı geçen bir süreç başlamış ve bu süreç günümüze kadar devam etmiştir (Zeyrek 2006). Osmanlı ve Rusya'nın 1853-56 yılları arasında yaptıkları savaşta Ahıska Türklerinin Osmanlı yanlısı olduğunu ileri süren Rusların bu gerekçeyle Ahıskalı Türkleri cezalandırmaları sonucunda, Ruslar tarafından yapılan işkencelere dayanamayan Ahıska Türkleri Erzurum ilinin belirli ilçelerine sığınmışlardır. 1877-78 Osmanlı-Rus savaşında Osmanlının yenilmesi sonucunda ise Kafkasya bölgesinden Anadolu'ya topluluklar halinde göç etmeye başlamışlardır (Zeyrek 2006).

Birinci dünya savaşı yıllarında Gürcistan ve Ermenistan'da işkencelere maruz bırakılan Ahıskalı Türkler, 1921 yılından sonra ise Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'nin baskıları ve şiddeti ile karşı karşıya kalmış ve çeşitli biçimlerde ayrımcılığa maruz kalmışlardır (Zeyrek, 2006). Bolşevik lideri Stalin'in verdiği bir karar ile 14 Kasım 1944'te Ahıska Türkleri

orta Asya'ya (Kırgızistan'a, Özbekistan'a ve Kazakistan'a) sürgün edilmiştir (Ağara, 2004; Seferov & Akış, 2008; Zeyrek, 2001).

Uzun yıllara yayılan bu sürgün ve işkence dönemine karşın, 1989 yılına kadar dünya kamuoyunda Ahıska Türkleri hakkında hiçbir malumat bulunmadığı görülmektedir. Bu görünmezlik, 1989 yılında Özbekistan'ın Fergana bölgesinde Ahıska Türkleri ve Özbekler arasında yaşanan olaylar nedeniyle bozulmuş ve dünya kamuoyu Ahıska toplumunun varlığından haberdar olmuştur. Söz konusu olaylarda çok sayıda can ve mal kaybına uğrayan Ahıska halkı birkaç gün içinde yeniden sürgün edilerek Rusya'nın uzak bölgelerine gönderilmiştir (Zeyrek, 2006). Sürgün sırasında binlerce Ahıska Türkü hava şartları ve beslenme yetersizliği sebebiyle hayatlarını kaybetmiş ya da kaybolmuştur (Taşdemir, 2005; Zeyrek, 2001).

Türkiye'deki Ahıskalı Türkler 'in çoğu 1921 yılında Ahıska bölgesi Rusya'ya geçtiğinde Ardahan ve Artvin bölgelerinde yaşamaktadır (Seferov ve Akış, 2005). 1944 sürgününde Türkiye'ye geçen Ahıska Türkleri ise Bursa, İzmir, Artvin, Ardahan ve diğer illerde yaşamaya başlamışlardır. SSCB'nin bölünmesinin ardından sayıları 50.000'i aşan Ahıska Türkü Türkiye'ye yerleşmiştir. Böylelikle dünyada Ahıska Türklerin çoğunluğunun ikamet ettiği ülke, yaklaşık 200.000 nüfusu ile Türkiye Cumhuriyeti olmuştur (Seferov ve Akış, 2005).

Ahıska Türkleri ve Psikolojik Dayanıklılık

Ahıska Türklerinin yaşadığı sürgünler, göçler ve bunların beraberinde getirdiği bazı problemlerin bu topluluğun psikolojik sağlığı üzerinde olumlu ya da olumsuz çeşitli etkilerinin olacağı düşünülmektedir. Alanyazında sürgün ve göç yaşayan çeşitli yaş gruplarındaki bireylerin yeni kültüre uyum sağlayamama, kendi yaşamları üzerinde düşük kontrol hissi, ekonomik güçlükler, alıştıkları ortamdaki ayrı kalma, yalnızlık, yabancılaşma ve kendini değersiz görme gibi duyguları yaşadıkları (Tuzcu ve Bademli, 2014), stres seviyelerinin arttığı (Akarçay ve Ak, 2018), mutluluk ve yaşam doyumu düzeylerinin ise azaldığı bildirilmektedir (Şahin, 2001).

Kişinin zorlu yaşam koşulları ile karşı karşıya kaldığında sergilediği dayanma gücü olarak ifade edilen psikolojik dayanıklılık pozitif psikoloji alanyazınında ele alınan konulardan biridir. Sıkıntı ve kaygı seviyesinin artmasına sebep olan bazı yaşam koşulları ile karşılaşan insanların ruh sağlıklarını koruyabilmeleri 1979 yılında Kobasa tarafından "Psikolojik Dayanıklılık" olarak adlandırılmıştır (Işık, 2016). Bunu izleyen yıllarda alanyazında psikolojik dayanıklılık üzerine birçok araştırma yapılmıştır. Kobasa ve Genty (1984) psikolojik dayanıklılığın kaygı ve stresin meydana getirdiği durumların zarar verici etkilerini azalttığını ve önlediğini belirtmişlerdir. Holahan ve Moos (1985) ise bu kavramı farklı bir bakış açısıyla ele almış ve "yaşama uyum sağlama" olarak ifade etmişlerdir. Yapılan diğer araştırmalarda psikolojik dayanıklılık kavramı bireylerin zorlu yaşam koşullarında kendilerine yönelik olumlu benlik algısı ve bakış açısı geliştirmeleri olarak belirtilmekle birlikte, araştırmaların genelinde stresli olay ve durumlar ile başa çıkmayı artırıcı bir karakter özelliği olarak tanımlanmaktadır (Işık, 2016).

Kobasa (1979) Psikolojik dayanıklılığı üç boyuttan oluşan bir kişilik özelliği olarak tanımlamıştır. Bu boyutlar *kendini adama*, *meydan okuma* ve *kontroldür*. İlk boyut olan *kendini*

adama, insanların hayatın çeşitli alanları ile ilgilenme eğilimleri olarak ifade edilmektedir. Bu eğilim bireylerin kişilerarası ilişkilerine, ideoloji ve değer sistemlerine kendilerini adanmaları anlamına gelmekte ve kişilerin stresli yaşam olaylarının üstesinden gelebilmeleri için önemli bir güç kaynağı olarak işlev görmektedir (Kobasa, Maddi ve Kahn, 1982). Kendini adama eğilimi yüksek olan kişiler, kendilerini ve çevrelerini ilginç ve zaman harcamaya değer olarak görürler (Işık,2016). Bu sebeple sergiledikleri tutumlarında ihtiyaç ve ilgilerine yönelik, meraklarını giderici ve anlamlı bir şeyler ararlar (Sinclair ve Tetrick, 2000).

İkinci boyut olan *meydan okuma*, değişimin tehdit edici bir unsur olmak yerine bireylerin yaşamı için gerekli ve doğal bir unsur ve gelişim için önemli bir uyarıcı olduğunu (Maddi ve diğ., 2006) ve bireylerin değişikliğe olan ihtiyaç ve inançlarını (Holt vd.,1987; Akt. Terzi, 2008) ifade eder. Meydan okumada olayların gelişim ve değişimi teşvik edici algılanmasının sebebi bireylerin yaşadıkları durumları düzeltebileceklerine yönelik olan inançlarıdır (Kobasa, Maddi ve Kahn, 1982).

Üçüncü alt boyut olan *kontrol* ise, yaşam zorlukları ile karşı karşıya kalındığında, çaresiz kalmaktan ziyade yaşanan durumların sonuçlarını değiştirmeye olan inançları kontrol, öz disiplin, başarı yönelimi, özerklik ve içsel güdülenme, karar alma eğilimi, kişinin özgürlüğü ve seçenekler arasında kendine uygun olanı seçebilmeyi kapsar (Kobasa, 1979).

Genel olarak psikolojik dayanıklılık alanyazını incelendiğinde, psikolojik dayanıklılık düzeyi yüksek olan kişilerin olumsuz ve kaygı düzeyini artırıcı durumları uyum sağlamaya yönelik olarak değerlendirip, bu durumlarla etkili bir şekilde başa çıkma yöntem ve tekniklerini uygulayarak psikolojik ve fizyolojik sağlıklarını koruyabildikleri görülmektedir (Işık, 2016).

Türkiye’de Yükseköğretimdeki Ahıska Türkleri ve Psikolojik Dayanıklılık

Sürgün edildikleri ülkelerde farklı sebeplerle uzun yıllar yükseköğrenim kurumlarında eğitim alamayan Ahıska Türklerine, Türkiye’de burslu olarak eğitim hakkı verilmiştir. İlk kez 1995 yılında Ahıskalı öğrenciler bu amaçla Türkiye Cumhuriyeti’ne gelmiştir (Davrişeva ve Darviş, 2018). Türkiye’deki yükseköğretim kurumlarına devam eden tüm öğrenciler için olduğu gibi, Ahıskalı öğrencilerin akademik gelişimleri, başarıları ve psikolojik sağlıkları da bu kurumların yöneticileri, psikolojik danışma ve rehberlik (PDR) servislerinin çalışanları ve bu alandaki araştırmacıların ilgi alanına girmesi gereken konulardır.

Bireyi rahatsız eden, stres ve kaygı düzeylerini tetikleyen yaşantılar, bireyin dayanıklılık düzeyini de etkilemektedir. Ahıska Türklerinin geçmişi düşünüldüğünde pek çok sıkıntı ve zorlu yaşam koşulu görülmektedir. Bu bakımdan, Türkiye’deki Ahıska Türkü üniversite öğrencilerinin, alanyazında bu tür koşullarla karşılaşan bireylerin kendi ruh sağlıklarını korumak için geliştirdikleri bildirilen psikolojik dayanıklılık (Kobasa, 1979, Kobasa, Maddi, ve Kahn, 1982) düzeylerinin ve bunun ilişkili olduğu çeşitli değişkenlerin araştırılarak belirlenmesi, bu gruba yönelik olarak yürütülecek PDR hizmetleri bakımından önemli görülmektedir.

Bu çalışmanın amacı Türkiye’deki Ahıska Türkü üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin bazı demografik değişkenler açısından incelenmesidir. Ayrıca, araştırmada psikolojik dayanıklılık düzeyini ölçmek amacıyla kullanılan ölçeğin, daha önce Türk dili ve kültürüne uyarlaması yapılmış olmakla birlikte, Türkiye’de yükseköğretime devam

eden Ahıskalı öğrenciler için herhangi bir çalışmada kullanılmamış olduğu görüldüğünden, geçerlik ve güvenilirliğinin, Ahıskalı öğrenciler için yeniden incelenmesine gerek görülmüştür.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Araştırma tarama modelindedir. Araştırmada, Türkiye’deki yükseköğrenim kurumlarında öğrenimlerini sürdüren Ahıskalı öğrencilerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin çeşitli demografik değişkenler dikkate alınarak, olduğu biçimiyle betimlenmesi amaçlanmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu Türk üniversitelerinde eğitim gören, 393 Ahıskalı öğrenciden oluşmaktadır. Bu öğrencilerin 193’ü kadın, 200’ü erkektir. Yaşları 17 ile 31 ($\bar{X}=20,76$; $SS=2,54$) arasında değişmektedir. Çalışma grubunun demografik özelliklerine ilişkin frekans ve yüzdelik değerleri Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1.

Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin frekans ve yüzdelikler

Demografi k Özellik		n	%
Cinsiyet	Kadın	193	49,1
	Erkek	200	50,9
Sınıf	1	168	42,7
	2	89	22,6
	3	78	19,8
	4	45	11,5
	5	10	2,5
	Diğer	3	,8
Öğrenim Durumu	Ön Lisans	52	13,2
	Lisans	341	86,8
Ailenin Yaşadığı Yer	Türkiye	172	43,8
	Türkiye dışı	221	56,2
Türkiye’de eğitime başlanılan kademe	İlkokul	93	23,7
	Ortaokul	34	8,7
	Lise	50	12,7
	Üniversit e	216	55,0

Tablo 1’de görüldüğü gibi, katılımcıların cinsiyete göre dağılımı hemen hemen eşittir. Sınıf düzeyi bakımından birinci sınıf öğrencileri (%42,7) diğer sınıflardaki öğrencilerden daha fazladır. Katılımcıların çoğu lisans öğrencilerinden (%86,8) oluşmuştur. Katılımcıların yarıdan fazla bir kısmı (%55) Türkiye’deki eğitimlerine üniversite düzeyinde başlamıştır. Ailesi Türkiye dışındaki ülkelerde yaşayan öğrencilerin sayısı (%56,2) ailesi Türkiye’de yaşayanlardan (%43,8) daha fazladır.

Ölçme Araçları:

Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği (PDÖ)

Psikolojik Dayanıklılık düzeyini ölçmek amacıyla Kobasa (1979) tarafından geliştirilmiş, 21 madde ve 3 alt boyuttan (meydan okuma, kendini adama ve kontrol) oluşan, 5’li likert tipinde puanlanan öz-bildirim türünde bir ölçme aracıdır. PDÖ’de tüm alt boyutlar 7’şer maddeden oluşmaktadır. Kendini adama boyutu 1, 2, 3, 5, 6, 18 ve 21.maddeleri; Kontrol boyutu 4, 10, 11, 12, 15, 19 ve 20. maddeleri; Meydan okuma boyutu ise 7, 8, 13, 14, 16 ve 17. maddeleri kapsamaktadır. PDÖ’nün iki maddesi (2. ve 15.maddeler) ters puanlanmaktadır. Ölçekten elde edilen yüksek puanlar, psikolojik dayanıklılık düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. PDÖ’nün Türkçe ’ye uyarlanması Işık (2016) tarafından yapılmıştır. Uyarlama çalışmasında uygulanan doğrulayıcı faktör analizi sonuçları ($\chi^2/df= 2,76$; GFI= . 89; RMR= .06; CFI=.91; RMSEA= .06) kabul edilebilir uyum göstermiş, Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayıları da ölçek geneli ($\alpha=76$) için iyi, alt boyutlar için (kendini adama $\alpha=62$; kontrol $\alpha=69$ ve meydan okuma $\alpha=74$) orta ve iyi düzeyde bulunmuştur.

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacılar tarafından katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin veri toplamak amacıyla geliştirilmiş olan form, katılımcıların cinsiyeti, yaşı, eğitim gördükleri üniversite, fakülte, kademe, sınıf, ailelerinin yaşadığı yer (Türkiye/ Türkiye dışı), Türkiye’de yaşadıkları süre ve Türkiye’de eğitime başladıkları kademe ile ilgili soruları kapsamaktadır.

İşlem

PDÖ’yü bu çalışmada kullanmak için ölçeği Türkçeye uyarlayan Şerife Işık’tan e-posta yolu ile gerekli izinler alınmıştır. Uygulamalar 2018-2019 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde, Türkiye’de bulunan 35 ayrı devlet üniversitesinde ve 15 ayrı fakültede öğrenim gören ve araştırmaya gönüllü olarak katılan Ahıskalı öğrenciler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların bir kısmına (n= 173) ölçme araçları elden dağıtılmış, bir kısmına (n=220) ise Google formlar üzerinden PDÖ’yü ve Kişisel Bilgi Formu ’nu içeren bir link oluşturularak ve sosyal medya aracılığıyla paylaşılarak uygulanmıştır. Elden dağıtılan formlar katılımcılar tarafından yaklaşık 10 dakika içerisinde doldurulmuştur.

Veri Analizleri

PDÖ’nün Ahıskalı öğrenciler için yapı geçerliliğini incelemek amacıyla doğrulayıcı faktör analizi (DFA) uygulanmış, güvenilirliğini incelemek amacı ile Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayıları hesaplanmıştır. Betimleyici istatistiklere ek olarak, çalışmada öğrencilerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin demografik değişkenlere göre anlamlı farklılıklar gösterip

göstermediğini belirlemek için bağımsız örneklem t-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. PDÖ toplam ve alt ölçek puanları ile Türkiyede yaşama süresi arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla Pearson Momentler Korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Analizler SPSS 23.0 ve AMOS 24 programları kullanılarak yapılmıştır. Analizlerde .001, .01 ve .05 anlamlılık düzeyleri esas alınmıştır.

BULGULAR

PDÖ'nün Geçerlik ve Güvenirliğine İlişkin Bulgular

Araştırmada öncelikle PDÖ'nün Türkiye'deki Ahıskalı üniversite öğrencileri için kullanılmasının uygun olup olmadığının anlaşılması için DFA yapılarak ölçeğin bu gruptaki geçerliği incelenmiştir. Alinyazına göre, DFA bulgularının kabul edilebilir olması için yapıya ilişkin CFI (Comparative Fit Index), GFI (Goodness-Of-Fit Index) RMR (Root Mean Square Residual) ve RMSEA (Root Mean Square Error of Approximation) gibi uyum göstergelerinin kabul edilebilecek seviyede olmaları beklenmektedir. Schermelleh-Engel ve Moosbrugger (2003)'e göre GFI'nin .90- .95 arasında, CFI'nin .95-.97 arasında ve RMSA'nın .05-.08 arasında bulunması kabul edilebilir olarak değerlendirilmektedir. Jöreskog ve Sorbom (1993)'e göre hesaplanan χ^2/df oranının 5'ten küçük olması, GFI ve CFI değerlerinin .90'dan yüksek olması, RMR ve RMSEA değerlerinin ise .05'ten düşük bulunması, model veri uyumunu göstermektedir. Ayrıca GFI'nin .85'ten, RMR ve RMSEA değerlerinin .10'dan düşük çıkması, model-veri uyumu için kabul edilebilir alt sınırlar olarak belirlenmiştir (Anderson ve Gerbing, 1984; Cole, 1987).

Üç alt boyutu olan PDÖ'nün yapısını doğrulamak amacı ile uygulanan DFA sonucunda yapıya ilişkin uyum indeksleri $\chi^2/df=2.17$, CFI=.92, GFI=.91, RMR=.04 VE RMSEA=.06 olarak hesaplanmıştır. Bu değerler kabul edilebilir düzeyde bir uyumu göstermektedir. PDÖ için yol diyagramı Şekil 1'de verilmiştir.

Şekil 1. PDÖ için yapılan DFA sonucu elde edilen yol diyagram

Araştırmada PDÖ'nün geneli ve alt boyutlarının güvenirliğini incelemek amacıyla Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayıları hesaplanmıştır. İç tutarlılık katsayısı Kendini adama alt boyutu için $\alpha = .72$, Kontrol alt boyutu için $\alpha = .59$, Meydan okuma alt boyutu için $\alpha = .83$ ve ölçeğin geneli için $\alpha = .87$ olarak hesaplanmıştır.

Bu sonuçlara göre, PDÖ'nün Türkiye'deki Ahıskalı üniversite öğrencilerinde uygulanabilecek geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu kabul edilmiştir.

PDÖ Puanlarının Cinsiyete Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

PDÖ'nün toplam ve alt boyut puanlarının katılımcıların cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla Bağımsız Örneklem t-testi kullanılmış ve sonuçlar Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2.

PDÖ Puanlarının Cinsiyete Göre İncelenmesi

Puan	Cinsiyet	n	X	SS	Sd	t	p
Kendini	Erkek	200	20,70	3,89	391	,196	,845
Adama	Kadın	193	20,78	3,95			
Kontrol	Erkek	200	17,32	3,52	391	-1,253	,211
	Kadın	193	16,87	3,66			
Meydan	Erkek	200	21,45	4,32	391	1,712	,088
Okuma	Kadın	193	22,26	5,09			
Toplam	Erkek	200	59,00	10,07	391	,330	,742
	Kadın	193	59,35	11,38			

*p<,05

Tablo 2'ye göre, bu araştırmada PDÖ toplam [t (191) = 330, p=,742] puanı bakımından kadınlar ve erkekler arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Benzer biçimde, alt boyut puanları bakımından, kendini adama [t(191)= ,196 p=,845], kontrol [t(191)= -1,253, p=,211] ve meydan okuma [t(191)= 1,712, p=,088] alt boyutlarının hiçbirinde kadınlar ve erkekler arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir (p<,05).

PDÖ Puanlarının Ailenin Yaşadığı Yere Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

PDÖ'nün toplam ve alt boyut puanlarının katılımcıların ailelerinin yaşadığı yere göre incelenmesi amacıyla Bağımsız Örneklem t-testi yapılmış ve sonuçları Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3.

PDÖ puanları için ailenin yaşadığı yere göre t-testi sonuçları

Puan	Ailenin yaşadığı yer	N	$\bar{x}$	ss	sd	t	p
Kendini	Türkiye	172	21,16	3,56	387	1,917	,056
Adama	Türkiye dışı	221	20,42	4,15			
Kontrol	Türkiye	172	17,63	3,57	367	2,605	,010*
	Türkiye	221	16,69	3,57			

	dışı						
Meydan	Türkiye	172	22,95	4,37	382	4,177	,000*
Okuma	Türkiye	221	21,00	4,83			
	dışı						
PDÖ	Türkiye	172	61,74	11,5	377	3,45	,001*
Toplam	Türkiye	221	58,11	12,55			
	dışı						

*p<,01

Tablo 3'te görüldüğü gibi, PDÖ'nün toplam [t (191) =3.45, p=,001], kontrol [t(191)=2,605, p=,010], ve meydan okuma [t(191)=4.177, p=,000] alt boyut puanları bakımından ailesi Türkiye'de yaşayanlar lehine anlamlı düzeyde farklılık bulunmuştur. Kendini adama [t(191)=1,917, p=,056] alt boyutunda ise ailesi Türkiye'de ve Türkiye dışında yaşayanlar arasında anlamlı düzeyde bir farklılık bulunmamıştır.

PDÖ Puanlarının Türkiye'de Eğitime Başlama Kademesine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

PDÖ'nün toplam ve alt boyut puanlarının katılımcıların Türkiye'de eğitime başladıkları kademeye göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla bir dizi ANOVA yapılmış ve sonuçlar Tablo 4'te verilmiştir.

. Tablo 4.

PDÖ Puanlarının Türkiye'de Eğitime Başlama Kademesine Göre İncelenmesine ilişkin ANOVA sonuçları

Puan	Kademe	$\bar{x}$	SS	F	p	Fark (Scheffee)
PDÖ	İlkokul	62,19	9,54			
Toplam	Ortaokul	57,11	10,48	6,075	,000*	1-4
	Lise	62,12	10,16			
	Üniversite	57,51	10,99			
Kendini	İlkokul	21,19	3,41		,082	-
Adama	Ortaokul	19,82	3,91	3,075		
	Lise	21,92	3,45			
	Üniversite	20,42	4,15			
Kontrol	İlkokul	18,04	3,56		,002**	1-4
	Ortaokul	16,50	3,40	5,132		
	Lise	18,00	3,64			
	Üniversite	16,58	3,52			
Meydan	İlkokul	23,56	4,03		,000*	1-4
Okuma	Ortaokul	21,05	4,96	7,441		
	Lise	22,72	4,50			
	Üniversite	21,04	4,81			

* p<.001

**p<.01

Tablo 4’te görüldüğü gibi, PDÖ’ nün toplam ve alt boyut puanları bakımından Türkiye’de eğitime başlanılan kademelere göre anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Uygulanan Levene testlerinin sonucunda PDÖ puanlarının varyansları homojen bulunduğundan, Türkiye’de eğitime başlama kademelerine göre PDÖ toplam ve alt boyut puanlarındaki anlamlı farkın kaynağını bulmak amacıyla Scheffe testi uygulanmıştır. Scheffe testi sonuçlarına göre Türkiye’de Eğitime ilkököl kademesinde başlayanların PDÖ toplam ($\bar{x}= 62,19$), kontrol ($\bar{x}= 18,04$) ve meydan okuma ($\bar{x}=23,56$) puanları, eğitimine üniversite ($\bar{x}=57,51$) kademesinde başlayanlardan istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ($p < ,05$) daha yüksek bulunmuştur. Bu bulgular, Türkiye’deki Ahıskalı üniversite öğrencilerinin bu ülkedeki eğitimlerine, ilkököl ve lisede başlamalarının diğer kademelerde başlamalarına nazaran psikolojik dayanıklılık genel, kontrol ve meydan okuma puanları bakımından avantaj yarattığını, kendini adama puanları bakımından ise böyle bir avantaj yaratmadığını göstermiştir.

PDÖ Puanlarının Türkiye’de Yaşama Süresi ile İlişkisine İlişkin Bulgular

PDÖ toplam ve alt boyut puanları ile Türkiyede yaşama süresi arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla Pearson Momentler Korelasyon katsayıları hesaplanmış ve sonuçlar Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5.

PDÖ puanlarının Türkiye’de yaşama süresi ile ilişkisi

	PDÖ Toplam	Kendini Adama	Kontrol	Meydan Okuma
Türkiye’de yaşama süresi	.05	.07	.03	.04

Tablo 5’te görüldüğü gibi PDÖ toplam ($r=.05$) ve de alt boyut puanlarının hiçbirinin Ahıskalı öğrencilerin Türkiye’de yaşama süresi ile anlamlı bir ilişkisi bulunmamıştır ($p> .05$).

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu araştırmada Türkiye’de yükseköğrenime devam eden Ahıskalı öğrencilerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin çeşitli demografik değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada psikolojik dayanıklılığı ölçmek amacıyla kullanılan PDÖ (Kobasa, 1979)’nün Türkiye’deki üniversite öğrencilerinde kullanılmak üzere geçerli ve güvenilir olduğuna ilişkin araştırma bulguları (Işık, 2016) bulunmakla birlikte, daha önce Ahıskalı üniversite öğrencileri için herhangi bir çalışmada kullanılmamış olması nedeniyle, öncelikle bu ölçme aracının Ahıskalı öğrenciler için geçerlik ve güvenilirlik kanıtları incelenmiştir. Ölçeğin yapı geçerliğini incelemek amacıyla yapılan DFA sonucunda PDÖ’nün 21 madde ve üç alt boyuttan oluşan orijinal modele uyumunun kabul edilebilir düzeyde olduğu ($\chi^2/df= 2,17$; GFI= .91; CFI=.92; RMSEA=.06; RMR= .04) bulunmuştur. Ayrıca ölçeğin güvenilirliği için ölçek geneli ve alt

boyutlar için Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları hesaplanmış ve bu değerlerin PDÖ toplam ve üç alt boyut puanı için orta ve iyi düzeylerde olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar PDÖ'nün, Türkiye'de yükseköğrenimlerine devam eden Ahıskalı öğrencilerin psikolojik dayanıklılık düzeylerini ölçmek için kullanılabilecek geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermiştir.

Araştırmada, demografik değişkenlere göre yapılan karşılaştırmalar incelendiğinde, PDÖ toplam ve alt boyut puanları bakımından cinsiyete göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Buna göre Ahıskalı üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık düzeyleri kadın veya erkek olmaları bakımından farklılaşmamaktadır. Bu bulgu alanyazındaki psikolojik dayanıklılığın cinsiyete göre farklılaşmadığına ilişkin bulgular ile tutarlılık göstermektedir (Bayrakdaroglu, 2014; Bektaş ve Özben, 2016; Gökmen, 2014; Sezgin, 2012). Alanyazında psikolojik dayanıklılığın cinsiyete göre farklılaştığına ilişkin araştırma bulguları da mevcuttur (Batan, 2016; Çetin, Yeloğlu ve Basım, 2015; Güngörmüş ve ark. 2015). Söz konusu araştırmalarda psikolojik dayanıklılığın erkeklerde kadınlardan daha yüksek olduğu ifade edilmektedir. Bunun sebebi olarak ise erkeklerin bulundukları ortama ve çevreye göre uyum düzeylerinin kadınlardan daha yüksek olması bildirilmekte ve bu durumun erkeklerin kadınlara göre duygulara odaklı davranışlardan ziyade daha çok mantık odaklı tepkiler vermeleri ile açıklanmaktadır. Toplumsal cinsiyete uygun bu durum ve açıklamalara karşın, bu araştırmada Ahıskalı yükseköğretim öğrencilerinde psikolojik dayanıklılık cinsiyet bakımından anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

Araştırmanın bir başka bulgusu, ailesi Türkiye'de yaşayan Ahıskalı öğrencilerin PDÖ toplam, kontrol ve meydan okuma puanlarının ailesi Türkiye dışında yaşayanlardan anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu yönündedir. Buna göre ailesi Türkiye'e yaşayan Ahıskalı öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları ailesi farklı bir ülkede bulunanlardan daha yüksektir. Terzi (2008)'ye göre bireyin ailesi ile beraberken elde ettiği sosyal destek, karşılaştığı stresli durumu ve bunun olası olumsuz sonuçlarını denetim altına almasını sağlamakta ve bireye sorunlar karşısında yalnız olmadığı duygusunu yaşatarak geleceği daha olumlu algılamasına neden olmaktadır. Böylece bireyin psikolojik dayanıklılık düzeyi artmakta ve birey olumsuz yaşam koşulları karşısında kendini daha çabuk toparlayabilmektedir.

Ayrıca, araştırmada ailesi Türkiye'de yaşayan Ahıskalı öğrencilerin, zorlular karşısında çaresiz kalmak yerine, durumun sonuçlarını değiştirmeye dair inanca, öz-disipline, başarı yönelimine, özerklik ve içsel güdülenmeye ve karar alma eğilimine sahip oldukları anlamına gelen kontrol puanları (Kobasa, 1979) da ailesi Türkiye dışındaki ülkelerde bulunan öğrencilerin puanlarından yüksek bulunmuştur. Alan yazında ailesi yanında olan ve aile desteği gören öğrencilerin başarı yönelimleri ve içsel güdülenmeleri arasında doğrudan bir ilişki bulunduğu görülmektedir. Yakından aile desteği gören öğrencilerin daha başarılı oldukları çalışma sonuçlarında bildirilmektedir (Çalışkan ve Ayık, 2015). Benzer biçimde, araştırmada, ailesi Türkiye'de yaşayan Ahıskalı öğrencilerin meydan okuma puanlarının da ailesi başka ülkelerde yaşayanlardan anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulgu, alanyazında bireylerin ailelerinin yanında bulunmasının getirdiği manevi desteğin bu bireylerin kendilerini adama, meydan okuma ve öz güven/ öz yeterlilik düzeylerini olumlu yönde etkilediğini bildiren bulgularla (Bilge, Dost ve Çetin, 2014) tutarlıdır. Öte yandan ailelerinin Türkiye'de yaşayıp yaşamamasının bu öğrencilerin kendini adama puanlarında anlamlı bir farklılık yaratmamış olması aynı bulgularla tutarlılık göstermediğinden, bu durumun açıklanabilmesi için gelecek

araştırmalarda sadece ailenin Türkiye’de bulunup bulunmamasının ötesinde, bireye kendini adama yönünde oluşturduğu model vb. değişkenler açısından daha ayrıntılı incelemeler yapılmasında yarar görülmektedir.

Türkiye’deki eğitimlerine hangi eğitim kademesinden başladıkları da bu araştırmada Ahıskalı üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu bulunan değişkenler arasındadır. Daha önce Kemal ve Oğuz Duran (2019) tarafından yapılan bir araştırmada, bu bulgudan farklı biçimde, Ahıskalı yükseköğretim öğrencilerinin Türkiye’deki eğitimlerine başladıkları kademe ile psikolojik sağlamlık (resilience) düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Ahıskalı öğrencilerin psikolojik dayanıklılığını incelemek amacıyla yapılan bu araştırmada, Türkiye’de eğitime ilkökul düzeyinde başlayanların PDÖ toplam, kontrol ve meydan okuma puanlarının, yükseköğretim düzeyinde başlayanlardan anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu bulguya dayanarak, Türkiye’de eğitime ilkökul düzeyinde başlamanın, Ahıskalı öğrencilerin buradaki yaşama ve eğitim sistemine daha erken uyum sağlamalarını kolaylaştırdığı düşünülebilir..

Son olarak, araştırmada Ahıskalı öğrencilerin Türkiye’de yaşama süreleri ile psikolojik dayanıklılık düzeyleri (genel ve alt boyut puanları) arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Kemal ve Oğuz Duran (2019)’nın araştırma bulgularında da benzer biçimde Ahıskalı yükseköğretim öğrencilerinin Türkiye’de yaşama süreleri ile mutluluk ve psikolojik sağlamlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki görülmemiştir. Buna göre, bu araştırmada, daha uzun ya da daha kısa süredir Türkiye’de yaşıyor olmanın Ahıskalı öğrencileri psikolojik olarak daha mutlu, sağlam ya da dayanıklı kılmadığı anlaşılmaktadır. Bu bulgu, psikolojik dayanıklılık düzeyinin yalnızca bir yerde yaşama süresi ile açıklanamayacağı ve bunun dışındaki başka faktörlerden (bulundukları ülkedeki yaşam koşulları, ekonomi, eğitim, kültürel faktörler vb.) etkilenebileceği ile açıklanabilir.

Tüm bu bulguların, Türkiye’de yükseköğrenimlerine devam eden Ahıskalı öğrencilerin rehberlik ve psikolojik danışma gereksinimlerine ve bu konuda sağlanabilecek hizmetlere ışık tutacağı umulmaktadır. Örneğin, müdahale hizmetleri bakımından düşünüldüğünde, bu araştırmanın bulgularına göre psikolojik dayanıklılık bakımından kadın veya erkeklerin birbirlerine göre daha dezavantajlı görünmemesi dikkate alınarak, yapılacak çalışmalarda her iki gruba benzer hizmetler sunulabilir. Ayrıca, bu araştırmanın Ahıskalı öğrencilerin ailelerinin Türkiye’de olmamasının bir dezavantaj gibi görünmesi yönündeki bulgusu dikkate alınarak, ailesi başka bir ülkede yaşayan Ahıskalı öğrenciler risk grubu olarak kabul edilebilir ve bu öğrencilerin psikolojik dayanıklılık düzeyini arttırmaya yönelik tedbirler düşünülebilir. Benzer biçimde, bu araştırmada ilkökul veya lisede değil de yükseköğretimde Türkiye’de eğitime başlamanın psikolojik dayanıklılık düzeyi bakımından bir dezavantaj olduğu görülmüştür. Dolayısıyla, yükseköğretim aşamasında Türkiye’ye eğitime gelen Ahıskalı öğrencilerin psikolojik dayanıklılığının artırılmasına yönelik destek yükseköğretimde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri kapsamında sağlanabilir.

Bu araştırma kapsamında elde edilen bulguların bazı sınırlılıklarının bulunduğu göz önüne alınmasında yarar görülmektedir. Örneğin, bu araştırmada kullanılan PDÖ’nün psikometrik özelliklerini Ahıskalı öğrenciler için incelemek amacıyla yalnızca DFA ve iç tutarlık katsayılarının hesaplanması yöntemlerine başvurulmuştur. Ölçeğin zamana bağlı olarak kararlı ölçümler ortaya koyup koymadığını belirlemek için test-tekrar test güvenilirliğine bakılması vb. yöntemler başka araştırmaların konusu olabilir. Ayrıca, bu araştırmada PDÖ’nün

geçerlik ve güvenirliği yaşları 17-31 arasında değişen Ahıskalı üniversite öğrencileri ile incelendiğinden, bu bulguların farklı gelişim evrelerindeki Ahıskalı bireylere genellenebilmesi için bu evreleri temsil edecek örneklemeler üzerinde gerçekleştirilecek yeni çalışmalara ihtiyaç olacaktır. Son olarak, bu araştırmanın sadece Türkiye’de yükseköğrenime devam eden Ahıskalı öğrenciler ile yapılmış olduğu düşünülerek, başka ülkelerde yükseköğrenime devam eden Ahıskalı öğrenciler için geçerli olmayacağı hatırd tutulmalıdır. Bu sınırlığın aşılabilmesi için benzer çalışmaların farklı ülkelerdeki Ahıskalı üniversite öğrencileri ile tekrarlanması yerinde olacaktır.

KAYNAKLAR

- Agara, İ. (2004). Ahıska Türkleri (Sürgününün 60. Yılı Anısına) İnsanlık Dramı. Akarçay, P., Ak, G. (2018). Sosyolojik, psikolojik ve kuramsal açıdan göç olgusu, küreselleşmenin insani ve vicdani boyutu. *Kesit Akademi Dergisi*, 14, 188-202
- Anderson, J. C., & Gerbing, D. W. (1984). The effect of sampling error on convergence, improper solutions, and goodness of fit indices for maximum likelihood confirmatory factor analysis. *Psychometrika*, 49, 155-173.
- Aslan, K. (1995). Ahıska Türkleri. Ankara: *Ahıska Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği Yayını*, No: 1.
- Aydingün, A. (2013). “Ahıska Türklerinin Dünyü, Bugünü ve Yarını”. *Yeni Türkiye, Türk Dünyası Özel Sayısı II*. No. 54, s. 2665-2674.
- Badalov, Ç. (2004). Bütün Yönleriyle Ahıska Türkleri. Çimkent.
- Batan, S. N. (2016). Yetişkinlerde Psikolojik Dayanıklılık ve Dini Başa Çıkmanın Yaşam Doyumuna Etkileri (Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi). <http://katalog.marmara.edu.tr>
- Bayrakdaroglu, S. (2014), “Tekvandocuların Psikolojik Sağlamlık ve Öz-Anlayış Düzeylerinin Takım Sporcularıyla Karşılaştırılması”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Bayraktar, R. (1999). Ahıska (21. Yüzyılda İnsanlık Dramı). *İstanbul: İhlas Matbaacılık*.
- Bektaş, M., & Özben, Ş. (2016). Evli Bireylerin Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerinin Bazı Sosyo-Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (1).
- Bilge, F., Dost, T, M., & Çetin, B. (2014). Lise Öğrencilerinde Tükenmişliği ve Okul Bağlılığını Etkileyen Faktörler: Çalışma Alışkanlıkları, Yetkinlik İnancı ve Akademik Başarı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 14 (5),1709-1727
- Cole, D. (1987). Utility of confirmatory factor analysis in test validation research. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 55, 584-594.
- Çalışkan, N., & Ayık, A. (2015). Okul Aile Birliği ve Velilerle İletişim. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(2), 69-82.
- Çetin, F., Yeloğlu, H.O., & Basım, N. (2015). Psikolojik Dayanıklılığın Açıklanmasında Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Rolü. *Bir Kanonik İlişki Analizi Türk Psikoloji Dergisi*, 30 (75), 81-92

- Devrişeva, H., & Derviş, L. (2018) “Türkiye’de Ahıskalı Öğrenciler Tarafından Ahıska Türkleri Üzerine Yazılan Tezler”. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11, 18-29.
- Gökmen, B. (2014), “Özel Eğitim Okulu Yöneticilerinin Psikolojik Dayanıklılık ve İş Doyumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (İstanbul Örneği)”. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Güngörmüş, K., Okanlı, A. & Kocabeyoğlu, T. (2015). Hemşirelik Öğrencilerinin Psikolojik Dayanıklılıkları ve Etkileyen Faktörler. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 6 (1), 9-14
- Işık, Ş. (2016). Psikolojik Dayanıklılık Ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması, *The Journal of Happiness & Well-Being*, 4(2),165-182.
- Jöreskog, K. G., & Sörbom, D. (1993). LISREL 8: Structural equation modeling with the SIMPLIS command language. Chicago: SSI Scientific Software International Inc.
- Kaba, İ., & Keklik, İ. (2016). Öğrencilerin Üniversite Yaşamına Uyumlarında Psikolojik Dayanıklılık ve Psikolojik Belirtiler. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2 (2).
- Kemal, N. & Oğuz Duran, N. (25-27 Haziran 2019). *Türkiye’de Yükseköğretimdeki Ahıskalı Öğrencilerin Mutluluk ve Psikolojik Sağlamlık Düzeylerinin Bazı Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Sempozyumu, Nevşehir.
- Kobasa, S. C., Maddi, S. R., & Kahn, S. (1982). Hardiness and health: A prospective study. *Journal of Personality and Social Psychology*, 42, 168-177.
- Schermelleh-Engel, K., Moosbrugger, H., & Müller, H. (2003). Evaluating the fit of structural equation models: Tests of significance and descriptive goodness-of-fit measures. *Methods of psychological research online*, 8(2), 23-74.
- Seferov, R. (2005). “Sovyet Dönemi ve Bağımsızlık Sonrası Azerbaycan Nüfusunun Etnik Yapısındaki Değişimler”. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayını. Sayı:17, s. 395-410.
- Sezgin, F. (2012), “İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerinin İncelenmesi”, *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 20(2), 489-502.
- Şahin, C. (2001). Yurt Dışı Göçün Bireyin Psikolojik Sağlığı Üzerindeki Etkisine İlişkin Kuramsal Bir İnceleme. *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(2), 57-67
- Terzi, Ş. (2008). “Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik Dayanıklılıkları ve Algıladıkları Sosyal Destek Arasındaki İlişki”, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 29, 1-9.
- Terzi, Ş. (2016). Üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıkları ve algıladıkları sosyal destek arasındaki ilişki. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(29).
- Tuzcu, A., & Bademi, K. (2014). Göçün Psikososyal Boyutu. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 6 (1),56-66
- Ülker-Tümlü, G. & Recepoğlu, E. (2013), “Üniversite Akademik Personelinin Psikolojik Dayanıklılık ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki”. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 3, 205-213. Doi: 10.5961/Jhes.2013.078.

- Üredi, I., & Erden, M. (2009). Öz-Düzenleme Stratejileri ve Motivasyonel İnançlarının Yordayıcısı Olarak Algılanan Anne Baba Tutumları. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(4), 781-811.
- Zeyrek, Y. (2001). Ahıska Bölgesi ve Ahıska Türkleri. Ankara. Bizim AHISKA (2005-2006): *Üç Aylık Kültür Dergisi*. Uluslararası Ahıska Türk Dernekleri Federasyonu'nun Yayın Organı, Sayı: 1-6, Ankara: Kozan Ofset Yayınları.